

Kitaabka Daanyeel - Boqol iyo Toddobaatan iyo Toddobaad

Furfuridda Waxsii-sheegga: Muujinta Muhiimadda Taariikheed iyo Tan Waxsii-sheegid ee Daanyeel 11:10 iyo Wixii ka Dambeeya

Jeff Pippenger
2024-03-30

Aayadda afartanaad ee Daanyeel cutubka kow iyo tobnaad waxay ka bilaabataa wakhtiga ugu dambeeya sannadkii 1798, markii boqorka woqooyi lagu dhuftay dhaawiciisii dhimashada ahaa gacanta boqorka koonfureed. Taariikhdaas waxaa lagu sii tusaaleeyey sannadkii 246 BC, markii Ptolemy uu aargoosi ku qaaday boqortooyada woqooyi, iyo sidoo kale markii Faransiiskii Napoleon uu baadariga maxbuus ahaan u kaxaystay sannadkii 1798. Ka dib markii boqorka koonfureed uu Masar ku soo noqdo aayadda sagaalaad, dabadeed aayadda tobnaad waxay tilmaamaysaa in boqorka woqooyi uu weerar-celin ku qaadi doono boqorka koonfureed.

Markaas boqorkii koonfureed wuxuu iman doonaa boqortooyadiisa, dabadeedna wuxuu ku noqon doonaa dalkiisii. Laakiinse wiilashiisu way kici doonaan, oo waxay isu soo ururin doonaan ciidammo badan oo xoog weyn leh; midkoodna hubaal wuu iman doonaa, wuuna fatahi doonaa, wuuna gudbi doonaa; markaasuu soo noqon doonaa, oo mar kale kici doonaa, ilaa qalcaddiisa. Daanyeel 11:9, 10.

Ka hor intaan tixgelin faallada Uriyaah Smith ee ku saabsan taariikhda rumoobisay aayadda tobnaad, waxaan fiiro gaar ah u yeelanaynaa oraahda ah “wuu fatahi doonaa, oo wuu gudbi doonaa.” Weedha Cibraaniga ah ee sidan loo turjumay, ayaa sidoo kale aayadda afartanaad lagu turjumay “wuu fatahi doonaa oo wuu ka tallaabi doonaa.” Waa isla weedhii ku jirta asalka Cibraaniga. Hal meel oo keliya oo kale ayay kaga jirtaa Qorniinka.

Oo wuxuu dhex mari doonaa Yahuudah; wuu fatahi doonaa oo ka gudbi doonaa; wuxuu gaadhi doonaa xataa ilaa qoorta; fiditaanka baalashiisuna wuxuu buuxin doonaa ballaca dalkaaga, Immaanuu'eelow. Ishacyaah 8:8.

Daani'eel cutubka kow iyo tobnaad, aayadda tobnaad iyo aayadda afartanaad, dabadeedna mar kale Ishacyaah cutubka siddeedaad, aayadda siddeedaad, weedha Cibraaniga ah ee isku midka ahi waxaa loo turjumay saddex hab oo kala duwan, in kastoo ay wada matalaan isla macnaha. Erayga ugu dambeeya ee weedha, erayga Cibraaniga ah ee “abar,” waxaa mar lagu muujiyey “ka gudub” aayadda tobnaad, “ka tallaab” aayadda afartanaad, dabadeedna “dul mar” Ishacyaah. Macnuhu asal ahaan waa isku mid mid kasta oo ka mid ah saddexda tixraac, laakiin Ishacyaah waxaa ku jira sidoo kale xidhiidh nebiyadeed kale oo u dhexeeya tixraacyadaas.

Aayadda ku jirta Ishacyaah waxaa la oofiyey markii boqorkii Ashuur qabsaday Yahuudah oo uu Yerusaleem yimid, hase yeeshee magaalada lafteeda marna ma uusan qabsan. Wuxuu soo kacay “ilaa qoorta,” laakiin marna ma uusan qabsan “madaxa.” Isla waxsii sheegistaas gudaheeda,

Ishacyaah wuxuu soo bandhigayaa astaan waxsii sheegid ah oo muujinaysa waxa “madax” ka dhigan yahay, wuxuuna “madax” ku aqoonsanayaa inuu yahay caasimadda boqortooyada, boqorka boqortooyaduna sidoo kale waa “madax.” Wuxuu bixiyaa laba markhaati oo xaqiijinaya runta waxsii sheegista ee ah in madaxu yahay boqor iyo boqortooyo, dabadeedna si dahsoon ayuu u muujinayaa in haddii ardayga waxsii sheegistu uusan aqbalin oo uusan garanayn runtaas, aan la adkayn doonin. Aayadda dahsoon waxay qayb ka tahay isla waxsii sheegistaas oo tilmaamaysa in boqorka woqooyi uu ku fatahi doono oo ka gudbi doono, laakiin keliya “ilaa qoorta.”

Waayo, madaxa Suuriya waa Dimishaq, oo madaxa Dimishaqna waa Resiin; oo shan iyo lixdan sannadood gudahood ayaa Efrayim la jebin doonaa, si uusan dad u ahaan. Oo madaxa Efrayim waa Samaariya, oo madaxa Samaariyana waa wiilka Remalyaah. Haddaad rumaysan weydaan, sida xaqiiqada ahna ma taagnaan doontaan. Ishacyaah 7:8, 9.

“Madaxa” qaranka Suuriya wuxuu ahaa magaalo-madaxdiisa “Dimishiq,” oo “madaxa” “Dimishiq” (magaalada caasimadda ah) wuxuu ahaa “Rasiin,” boqorkii Suuriya. Sidoo kale, “madaxa” qaranka Efrayim wuxuu ahaa magaalo-madaxdiisa “Samaariya,” oo “madaxa” “Samaariya” (magaalada caasimadda ah) wuxuu ahaa “wiilka Remalyaah” (Bekaax), boqorkii Samaariya. Isla wax sii sheegiddaas gudaheeda, cutubka xiga, aayadda siddeedaad, Boqor Sennakeriib oo reer Ashuur ah ayaa Yerusaaalem hareereeyey, oo aayadda siddeedaadna hareerayntiisa Yerusaaalem waxaa lagu tilmaamay inay qoorta soo gaadhay.

Aayadaha toddobaad iyo siddeedaad, kuwaas oo laba markhaati ku dejinaya astaanta nebinnimo ee “madax,” taas oo metelaysa labadaba boqorka iyo caasimadda qaran uu boqorku ka taliyo, waa nebiyaddii shan iyo lixdan sannadood ee tilmaamaysa barta bilowga ah ee labada nebiyadood ee laba kun shan boqol iyo labaatan sannadood ee ka dhanka ah boqortooyooyinkii woqooyi iyo koonfur ee Israa’iil. Sidaa darteed, waa aayad aad u murugsan, waayo waxay la xidhiidhaa aayadda tobnad iyo tan afartanaad ee cutubka kow iyo tobnad ee Daanyeel, kuwaas oo labaduba sidoo kale tilmaamaya iska horimaadyo uu boqor woqooyi ahi ku weerarayo boqor koonfureed, sida Sennaxeriib, oo ahaa boqor woqooyi, uu Yahuudah, oo ahaa boqor koonfureed, ugu weeraray aayadda siddeedaad ee Ishacyaah cutubkiisa siddeedaad.

Furaha isku xidha dagaalladan boqorrada woqooyi iyo koonfureed waa “madaxa,” iyo “ku fatahidda iyo ka gudbidida.” Markii boqorka woqooyi uga aarguto boqorka koonfureed aayadda toban, ee cutubka kow iyo tobnad, dagaalka wuu ku guulaystaa, hase ahaatee “madaxa” wuu ka tagaa, waayo isagu “wuu yimaadaa, wuuna fatahaa, wuuna dhex maraa” “ilaa” “qalcadda” boqorka koonfureed. Taariikhda aayadda toban waxay matalaysaa guusha boqorka woqooyi ka gaadhay boqorka koonfureed, laakiin isagu Masar (qalcadda), caasimadda—“madaxa”—ma galo.

Markii boqorkii koonfureed hore uga adkaaday boqorkii woqooyi aayadaha toddobaad iyo siddeedaad, wuxuu “galay qalcaddii boqorka woqooyi, oo” “wuu ka adkaaday, oo” “maxaabiis buu kaxaystay” isagoo dib ugu soo celiyey “Masar.” Guushii aargudashada ahayd ee boqorka woqooyi, isagu Masar ma uu gelin; sidaas awgeedna waxay tusaale u tahay in markii Midowgii Soofiyeeti la xaaqay 1989kii, Ruushka, caasimaddiisii—madaxdiisii, uu weli taagnaa. “Haddaaddaan rumaysan, hubaal ma taagnaan doontaan.” Waa Ruushka, oo lagu matalay boqorka koonfureed ee aayadaha

kow iyo tobnaad iyo laba iyo tobnaad, kan ku guulaysta dagaalka dhulka xuduudda, kaas oo waayihii hore ahaa Raphia, maantana ah Ukraine.

“AAYADDA 10. Laakiinse wiilashiisu way kici doonaan, oo waxay isu ururin doonaan ciidan fara badan oo xoog weyn leh; oo midkooduba hubaal wuu iman doonaa, oo wuu fatahi doonaa, oo wuu gudbi doonaa; dabadeedna wuu soo noqon doonaa, oo mar kale wuu kici doonaa, ilaa iyo qalcaddiisa.”

“Qaybta hore ee aayaddan waxay ka hadlaysaa wiilal, jamac ahaan; qaybta dambena, hal keliya, kelid ahaan. Wiilashii Seleucus Callinicus waxay ahaayeen Seleucus Ceraunus iyo Antiochus Magnus. Labadooduba si xamaasad leh bay u galeen hawshii xaqiijinta iyo ka aargudashada dacwaddii aabbahood iyo dalkoodaba. Kan ka weyn labadan, Seleucus, ayaa ugu horrayn carshiga qabsaday. Wuxuu ururiyey tiro aad u badan si uu dib ugu soo ceshado xukun-dhuleedkii aabbihii; hase yeeshee isagoo ahaa amiir tabar daran oo qalbi-jileec ah, jidh ahaan iyo maalkaba, kana madhan lacag, oo aan awoodin inuu ciidankiisa ku hayo adeecid, waxaa sun ku dilay laba ka mid ah saraakiishiisii dagaalka kaddib xukun aan sharaf lahayn oo socday laba ama saddex sannadood. Markaas dabadeed walaalkiis ka karti badan, Antiochus Magnus, ayaa boqor lagu dhawaaqay; kaasoo, markuu ciidanka la wareegay, dib u qabsaday Seleucia oo soo ceshaday Suuriya, isagoo meelo qaar ku hantiyey heshiis, kuwa kalena xoogga hubka. Waxaa xigtay xabab-joojin, taas oo labada dhinacba nabad ka wada xaajoodeen, haddana dagaal isu diyaarinayeen; taas dabadeedna Antiochus wuu soo noqday oo dagaal ayuu ku jebiyey Nicolas, jeneraalkii Masar, wuxuuna niyadda ku hayey inuu Masar qudheeda soo galo. Kanu waa ‘ka keliya’ ee hubaal ahaan u fatahi doona oo sii dhex mari doona.” Uriah Smith, Daniel and the Revelation, 253.

Burburkii Midowgii Soofiyeeti sannadkii 1989 wuxuu calaamadeeyey “wakhtiga dhammaadka,” labada wiil ee aayadduna waxay matalaan labada calaamadood ee Reagan iyo Bush kii koowaad. Tan iyo “wakhtiga dhammaadka,” ee 1798, oo ah halka aayadda afartan ee Daanyeel kow iyo toban ka bilaabatay, dhilladii Rooma waa la illoobay; waayo iyadu, iyada oo ah Yesebeel, waxay ku hadhay Samaariya, halka ninkeedii Axaab uu Eliiyaah kula hadlayo Buur Karmel. Waxay ku jirtay dhuumasho, hase yeeshee si qarsoodi ah ayey wax u maamulaysay, sida ay ahayd Dagaalkii Koowaad ee Adduunka iyo Dagaalkii Labaad ee Adduunka. Ninkeedu waa ciidankeeda wakiilka u ah ee ka soo horjeeda boqorka koonfureed. Markii ay aargoosatay 1989, iyadu, iyada oo ah boqorka woqooyi, waxay la timid gaadhifardoodyo, maraakiib iyo fardooley.

Oo wakhtiga dhammaadkana boqorka koonfureed ayaa isaga ku riixi doona; boqorka woqooyiguna wuxuu isaga ugu iman doonaa sida dabayl cirwareen ah, isagoo wata gaadhifardoodyo, iyo fardooley, iyo doonyo badan; oo wuxuu geli doonaa dalalka, wuuna ku fatahi doonaa oo ka gudbi doonaa. Daniel 11:40.

Wakiilkeeda aargudashada ku jira waxaa lagu matalaa “maraakiib,” kuwaas oo ah awood dhaqaale, iyo “gaadhifarasyada iyo fardooleyda,” kuwaas oo ah xoog ciidan. Xoogga ciidanka iyo awoodda dhaqaaluhu waa labada sifo ee nebiyadeed ee Maraykanka ku leeyahay waxsii sheegyada maalmaha ugu dambeeya, waayo Maraykanku wuxuu ka horjoogsan doonaa kuwa aan u sujuudin Yesebeel inay wax iibsadaan ama iibiyaan, oo haddii ay weli diidaan astaanta amar-maamulka ee

Yesebeel, waa la dili doonaa. Waxay ahayd awoodda dhaqaale iyo xoogga ciidan ee Maraykanka, oo loo adeegsaday iskaashi lala yeeshay baabtiisnimada, kuwaas oo horseeday burburkii Midowgii Soofiyeeti sannadkii 1989, inkasta oo Ruushku uu sii taagnaa.

Taariikhda rumoobisay aayadda tobnaad ee Daanyeel cutubka kow iyo tobnaad ayaa dib loogu soo celiyey taariikhda qaybta labaad ee aayadda afartanaad, taas oo tilmaamaysa wakhtiga dhammaadka ee 1989. Taariikhda aayadaha lixaad ilaa sagaalaad waxay matalaan taariikhda horseeday wakhtiga dhammaadka, kaas oo lagu aqoonsaday qaybta koowaad ee aayadda afartanaad. Aayadaha shanaad ilaa tobnaad ee Daanyeel cutubka kow iyo tobnaad si qumman bay u muujiyaan taariikhda aayadda afartanaad ee Daanyeel kow iyo tobnaad, waayo sida Walaasha White qortay, “inta badan taariikhda ku rumoobtay Daanyeel kow iyo tobnaad dib baa loo soo celin doonaa.”

Aayadaha kow ilaa afraad ee Daanyeel kow iyo toban waxay aqoonsanayaan Kuros, oo ah boqorkii labaad ee qaranka laba-geesoodka leh wakhtiga dhammaadka ee maalmaha ugu dambeeya. “Wakhtiga dhammaadka” ee maalmaha ugu dambeeya wuxuu ahaa 1989, madaxweynihii labaadna, oo uu Kuros matalo, wuxuu dhisaa isku-xigxig nebiyadeed oo u saamaxaya ardayga wax sii sheegidda inuu tiriyo ilaa madaxweynihii lixaad ee ka dambeeya 1989, kaas oo ahaan lahaa madaxweynihii ugu taajirsanaa, oo kicin lahaa (soo jeedin lahaa) quwadaha masduulaagga caalamiyeysan, ha ahaadeen caalamiyiinta dunida ama kuwa ku jira Maraykanka. Taariikhdaas nebiyadeed dabadeed waxay u booddaa boqortooyadii toddobaad ee wax sii sheegidda Kitaabka Quduuska ah, oo ah tobanka boqor ee Qaramada Midoobay, waxayna aqoonsanaysaa boqorkeeda ugu weyn oo ugu horreeya, sida uu u matalo Iskandarka Weyn (“Dagaalyahanka Ragga”), iyo kala-dirista ugu dambaysa ee boqortooyadiisa marka afarta dabaylood ee Islaamku si buuxda loo sii daayo marka xilliga imtixaanka aadanuhu xidhmo.

Markaas aayadaha shan ilaa sagaal waxay tusaale ka bixinayaan taariikhda uu metelay xilligii ka horreeyey dhisiddii awoodda baabanimada carshiga ku fadhiisatay sannadkii 538, waayo marka hore awoodda noqon doonta boqorka woqooyi waa inay ka adkaataa saddex caqabad oo juqraafiyeed, sidii uu sameeyey Seleucus, kaas oo dabadeed loo taagay boqorka woqooyi. Intaas ka dibna muddo saddex sano iyo badh ah, sida ay u metelayeen shan iyo soddon sannadood oo dhab ah, boqorka woqooyi ayaa xukumay, ilaa boqorkii koonfureed uu qalcaddiisa galay oo uu maxbuus ahaan u kaxaystay, halkaas oo uu dabadeed Masar ugu dhintay isagoo faras ka dhacay. Sidaas darteed, aayaduhu waxay tilmaamayaan taariikhda ku dhammaatay wakhtigii dhammaadka sannadkii 1798.

Aayadda tobnaad waxay qeexaysaa taariikhda wakhtiga dhammaadka ee sannadka 1989, waxaana iyada iyo aayadaha shanaad ilaa sagaalaad ay wada metelaan taariikhda aayadda afartan, sida oo kale ay u metelaan taariikhda aayadaha soddonaad ilaa lix iyo soddonaad. Sidaa darteed, laga bilaabo aayadda koowaad ilaa aayadda tobnaad, sadarba sadar, waxaa ku jira laba sadar oo nebiyadeed. Kan koowaad wuxuu ka hadlayaa hoggaamiyeyaasha boqortooyoyinka lixaad iyo toddobaad, inkasta oo ay jirto meel bannaan oo u dhexaysa boqorka lixaad iyo kan ugu taajirsan ee boqortooyada lixaad iyo boqortooyada toddobaad.

Xariiqda labaad waxay ka hadlaysaa taariikhda ka-qaadista saddexda caqabad, muddadii boqorkii woqooyi talinayey, iyo kii markaas la qaaday 1798, iyo ilaa 1989, iyo madaxweynihii labaad, oo xariiqdii hore Kuuros lagu matalay.

Aayadaha kow iyo tobnaad iyo laba iyo tobnaad waxay matalaan xariiq taariikheed saddexaad oo dhacda ka dib madaxweynihii taajirka ahaa ee aayadda labaad, hase yeeshee waqti ka dib burburkii Midowgii Soofiyeeti ee wakhtiga dhammaadka sannadkii 1989, iyo meel ka horraysa sharciga Axadda ee Maraykanka sida lagu matalay aayadda lix iyo tobnaad.

Taariikhda ka dambaysa wakhtiga dhammaadka ee 1989, waxaa lagu sii wadaa madaxweynihii lixaad oo ugu taajirsanaa, kaas oo kiciyey kuwa caalamiyeynta wada, isagoo ka bilaabaya 2016, sadaradka koowaad. Taariikhda nebiyadeedna waxaa lagu celiyaa 1989, sadaradka labaad. Dagaalkii Raphia (“Xadka”) ee aayadaha kow iyo toban iyo laba iyo toban, wuxuu ka horreeyaa aayadda saddex iyo toban, halkaas oo boqorkii woqooyi ee dhowaan laga adkaaday uu dib u soo celiyo ciidankiisa dabadeedna ka adkaado boqorka koonfureed, wax yar ka hor sharciga Axadda ee aayadda lix iyo toban. Awoodda wakiilka ah ee boqorka woqooyi ee aayadda saddex iyo toban, waa kii ugu dambeeyey siddeedda madaxweyne ee xukuma laga bilaabo 1989 ilaa sharciga Axadda. Sidaas darteed aayadda saddex iyo toban waa inay dhacdaa xilliga ama ka dib doorashada madaxweynihii siddeedaad, kaas oo ka mid ah toddobada. Aayadaha kow iyo toban iyo laba iyo toban waxay bilaabmaan wax yar ka hor madaxweynihii lixaad ee ugu taajirsanaa, waxaana u badan inay dhammaadaan wax yar ka hor doorashada isla madaxweynahaas, kaas oo noqda kii siddeedaad ee ka mid ah toddobada, isla markaana ku guulaysta dagaalkii saddexaad ee dagaalka wakiillada, ee aayadaha saddex iyo toban ilaa shan iyo toban.

Aargudashada boqorka koonfureed ee aayadaha kow iyo toban iyo laba iyo toban ku xusan, waxay jawaab u tahay guuldarradii uu boqorka koonfureed ku dhacay aayadda tobnaad. Aayadda tobnaad waxay tilmaamaysaa guushii boqorka woqooyi ee sannadkii 1989, taas oo ku timid isbahaysigii qarsoonaa ee u dhexeeyey Maraykanka iyo Vatican-ka. Guusha ciidanka woqooyi waxay ahayd dagaalkii ugu horreeyey ee dagaalka wakiillada. Dagaalkii tooska ahaa ee kululaa, oo waayihii hore lagu fuliyey, wuxuu tusaale u ahaa dagaal wakiillo ah maalmaha ugu dambeeya, sidaas darteedna guusha ku xusan aayadaha kow iyo toban iyo laba iyo toban waxay ahaan doontaa guul uu gaaro boqorka koonfureed, dagaalkii labaad ee dagaallada wakiillada.

Waxaa jira saddex dagaal aayadaha tobnaad ilaa shan iyo tobnaad ku xusan, dhammaantoodna waagii hore waxaa lagu rumoobay dagaallo kulul oo toos ah; hase yeeshee waxay astaan u yihiin saddex dagaal oo ka tirsan dagaallada wakiillada ah ee maalmaha ugu dambeeya. Dagaalkii kowaad waxaa ku guulaystay isbahaysiga qarsoon ee bahalka iyo nebiga beenta ah, oo ka gees ahaa masduulaagga sannadkii 1989. Dagaalka labaad ee dagaallada wakiillada ah waxaa ku guulaysan doona awoodda masduulaagga ee aan Ilaah jirin ee boqorka koonfureed, taas oo ka gees ah isbahaysiga baadariga iyo ciidankiisa wakiilka ah. Dagaalka saddexaad ee dagaallada wakiillada ah waxaa ku guulaysan doona ciidanka wakiilka ah ee boqorka woqooyi, sida ku xusan aayadaha saddex iyo tobnaad ilaa shan iyo tobnaad.

Si nebinnimo ahaan waxaa jira saddex dagaal oo adduunka ah oo kulul, saddex dagaal oo wakiillo ah, kuwaas oo ka kooban saddex dagaal, iyo dagaalka saddexda hoog ee Islaamka. Waxa kale oo jira Dagaal Sokeeye iyo Dagaal Kacaan ah. Dagaalka labaad ee dagaallada wakiillada ayaa hadda ka socda Ukraine, “Xadka”, sida uu u taagan yahay Raphia, kaas oo ahaa xadka u dhexeeyey boqorka koonfureed iyo boqorka woqooyi, markii aayadaha kow iyo toban iyo laba iyo toban markii ugu horraysay taariikhda lagu fuliyey.

Isla wakhtigaas oo isla markaas dagaalkii labaad ee dagaallada wakiillada ee Ukraine la fulinayo, weerarkii labaad ee saddexda weerar ee Islaamku ku qaaday dhulka sharafta lehna wuu dhacayaa. Weerarkii kowaad ee hoogga saddexaad wuxuu yimid Sebtembar 11, 2001, waxaana billowday shaabadaynta boqol iyo afar iyo afartan kun. Wakhtiga shaabadayntu wuxuu ku dhammaadaa sharciga Axadda ee dhowaan iman doona ee Maraykanka, markaas oo Islaamka hoogga saddexaad uu mar kale ku dhufan doono Maraykanka. Weeraradii kowaad iyo kii ugu dambeeyaba waa isku mid, labadooduna waxay calaamadeeyaan cod ka mid ah malaa’igta Muujintii siddeed iyo tobnaad, kaas oo sidoo kale ah codka malaa’igta saddexaad, kaas oo sidoo kalena ah dhawaaqa buunka toddobaad, kaas oo haddana ah hoogga saddexaad.

Labadaas weerar dhexdooda, kuwaas oo ah laba cod, kuwaas oo ah dhawaaqa buunka toddobaad, Islaamkii hoogga saddexaad ayaa weeraray, ma aha dhulkii ammaanta lahaa ee ruuxiga ah ee casriga ah, balse dhulkii ammaanta lahaa ee qadiimiga ahaa ee dhab ahaan jiray, 7-da Oktoobar, 2023.

Dagaalkii markaas bilaabmay wuxuu hadda ka dhacayaa isla goobtii saxda ahayd ee Dagaalkii Raphia ka dhacay sida lagu sharaxay aayadaha kow iyo tobnaad iyo laba iyo tobnaad. Marinka Gaza waa xadka u dhexeeya boqortooyadii koonfureed ee Yahuudah iyo Masar. Oktoobar 7, 2023, waa giraan ku dhex jira giraannada kale oo calaamadinaya fallaagowga, ama xarafka saddex iyo tobnaad ee alifbeetada Cibraaniga, kaas oo, isaga iyo xarafka koowaad iyo kan ugu dambeeya, ay wada sameeyaan erayga “run.”

Weerarkii labaad ee ka dhanka ahaa dhulka ammaanta leh ee Islaamka hoogga saddexaad, wuxuu dhacay Oktoobar 7, 2023, wuxuuna ka dhacay isla goobtii saxda ahayd ee dagaalkii qadiimiga ahaa ee Raphia ka dhacay, taas oo ahayd dhammaystirka aayadaha kow iyo toban iyo laba iyo toban. Weerarka labaad ee lagu qaaday dhulka ammaanta leh wuxuu, iyada oo loo marayo astaan-jugraafiyeedka nebiyadeed, ku xiran yahay dagaalkii labaad ee dagaallada wakiillada, sida uu u metelo dagaalka Ukraine.

Sadar sadar, dagaalkii labaad ee dagaallada wakiillada ah ee hadda ka socda Ukraine (Dhulka Xuduudda), wuxuu ka kooban yahay qoraalka labaad ee buunka hoogga saddexaad (Oktoobar 7, 2023), kaas oo lagu dhammaystiro muddada ugu dambaysa ee shaabadaynta boqol iyo afartan iyo afar kunka. Waayo-aragnimadaas shaabadaynta ah waxaa Daanyeel ku muujiyey cutubka tobnaad, markii uu arkay aragtida “marah” ka dib muddadii kow iyo labaatanka maalmood ee baroordiiqda, taas oo ah saddexda maalmood iyo badhka ah ee labada nebiyadu meyd ahaan ugu yaalleen jidka. Aragtidaas waxaa loo fasiray inay tahay sharraxaadda “waxa ku dhici doona dadka Ilaah maalmaha ugu dambeeya.”

Runta uu matalay aragtida Webiga Hiddeqel, oo ah runta shaabadaynta, waxa lagu dhammaystiraa taariikhda nebiyadeed ee aayadaha kow iyo tobnaad ilaa shan iyo tobnaad. Waa taariikhda aayadda afartanaad oo bilaabmaysa sannadkii 1989, kuna sii socota aayadda afartan iyo kow iyo sharciga Axadda ee dhowaan imanaya. Waa taariikhda madaxweynihii lixaad ee ugu taajirsanaa ee ku xusan aayadda labaad, taas oo la matalay ilaa boqortooyadii toddobaad ee “Alexander the Great” sida lagu xusay aayadda saddexaad.

Taariikhda bilaabatay bilowgii dagaalkii labaad ee dagaallada wakiillada sannadkii 2014, oo uu xigay madaxweynihii ugu hodansanaa oo bilaabay ololihisii sannadkii 2015, waa qaybta madhan ee aayadda afartanaad, laga bilaabo 1989 ilaa xeerka Axadda ee aayadda kow iyo afartanaad, sidoo kalena waa qaybta madhan ee ka bilaabata madaxweynihii lixaad ee ugu hodansanaa ee aayadda labaad ilaa boqortooyada toddobaad. Waa taariikhda ku bilaabatay codkii kowaad ee Muujintii cutubka siddeed iyo tobnaad 11-kii Sebtembar, 2001, kuna dhammaanaysa codka labaad saacadda dhulgariirka weyn ee cutubka kow iyo tobnaad ee Muujintii. Taariikhdaas sidoo kale waa muddada taariikhda ee lagu aqoonsaday Yexesqeel cutubka laba iyo tobnaad, halkaas oo aragti kastaa ku rumoobayso. Muddadaas wakhtiga ahi waa wakhtiga shaabadaynta boqol iyo afar iyo afartan kunka. Quduus-ka-dhigista dadka Ilaah waxaa lagu dhammaystiraa Eraygiisa.

Qoduusi iyaga runtaada ku qoduusi; ereygaagu waa run. Yooxanaa 17:17.

Waxaannu daraasaddan ku sii wadi doonnaa maqaalka xiga.

“Muujintan waxaa la siiyey Yexesqeel xilli maskaxdiisu ay ka buuxday saadaalo murugo leh. Wuxuu arkay dalkii awowayaashiis oo baabba’ay oo cidla ah. Magaaladii mar dadka ka buuxi jirtay mar dambe lama degganayn. Codkii farxadda iyo heestii ammaantuna mar dambe lagama maqal derbiyadeeda gudaheeda. Nebiguna qudhiisu wuxuu qariib ku ahaa dal qariib ah, halkaas oo hammi aan xad lahayn iyo naxariis-darro bahalnimo ahi ay si buuxda uga taliyaan. Waxa uu arkay oo uu maqlay ee ku saabsanaa dulmiga iyo xumaanta dadka ayaa naftiisa murug geliyey, wuuna si qadhaadh u ooyi jiray habeen iyo maalin. Laakiin calaamooyinkii yaabka lahaa ee hortiiisa lagu soo bandhigay agagaarka webiga Kebaar waxay muujiyeen awood sare oo wax walba ka talisa, taas oo ka xoog badnayd tan taliyayaasha dunida. Boqorradii kibirka badnaa oo naxariis-darrada ahaa ee Ashuur iyo Baabuloon ka sarreeya waxaa carshigiisa ku fadhiyey Ilaaha naxariista iyo runta.”

Dhibaatooyinka isu dhex yaacsan ee u ekaa giraangiraha, kuwaas oo nebigii ula muuqday inay ku lug leeyihiin jahawareer noocaas ah, waxay ku hoos jireen hagidda gacan aan xad lahayn. Ruuxa Ilaah, oo isaga loo muujiyey isagoo dhaqaajinaya oo hanuuninaya giraangirahan, wuxuu ka soo saaray wada-noolaansho jahawareerka; sidaas oo kale dunida oo dhammu waxay ku hoos jirtay xukunkiisa. Kumanyaal badan oo aan la tirin karin oo ah makhluuqaad la ammaanay ayaa eraygiisa ku diyaar ahaa inay ka adkaadaan xoogga iyo qorshaha ragga sharka leh, oo ay wanaag ugu soo saaraan kuwa isaga daacadda u ah.

“Sidoo kale, markii Ilaah doonayay inuu u furo Yooxanaa gacalka ah taariikhda kaniisadda ee qarniyada iman doona, wuxuu siiyey damaanad ku saabsan xiisaha iyo daryeelka Badbaadiyaha ee dadkiisa, isagoo u muujiyey ‘Mid u eg Wiilka Aadanaha,’ oo ku dhex socda laambadihii, kuwaas oo calaamad u ahaa toddobada kaniisadood. Intii Yooxanaa loo tusayay

halgannada waaweyn ee ugu dambeeya ee kaniisaddu la geli doonto quwadaha dhulka, waxaa kaloo loo oggolaaday inuu arko guusha ugu dambaysa iyo samatabbixinta kuwa aaminka ah. Wuxuu arkay kaniisadda oo la geliyey iska horimaad dhimasho leh oo ay la gashay bahalka iyo sawirkiisa, iyo cibaadada bahalkaas oo lagu khasbay ciqaabtiisuna tahay dhimasho. Laakiin isagoo ka sii fiirinaya qiiqa iyo qaylada dagaalka, wuxuu arkay koox Buur Siyoon la taagan Wanka, iyagoo, halkii ay ka qaadan lahaayeen calaamadda bahalka, wata ‘magaca Aabbaha oo ku qoran fooddooda.’ Mar kale wuxuu arkay ‘kuwii ka adkaaday bahalka, iyo sawirkiisa, iyo calaamaddiisa, iyo tirada magiciisa, oo taagan badda muraayadda ah, iyagoo haysta kataaradihii Ilaah’ oo ku heesaya gabaygii Muuse iyo Wanka.”

“Casharradanu waa faa’iidadeenna. Waxaannu u baahan nahay inaan rumaysadkeenna ku adkaysanno Ilaah, waayo waxaa hortayada yaal wakhti tijaabin doona nafaha dadka. Masiixu, isagoo saaran Buur Saytuun, wuxuu dib u xusay xukummadii laga cabsanaa ee ka horrayn lahaa imaatinkiisa labaad: ‘Waxaad maqli doontaan dagaallo iyo warar dagaallo.’ ‘Quruun baa ku kici doonta quruun, boqortooyona boqortooyo; meelo badanna waxaa jiri doona abaaro, belaayooyin, iyo dhulgariirro. Kuwan oo dhammu waa bilowga murugada.’ Intii waxsii sheegyadani qayb ahaan u rumoobeen markii Yerusaaalem la baabbi’iyey, haddana si ka toos badan ayay ugu khuseeyaan maalmaha ugu dambeeya.”

“Waxa aynu taagan nahay marinka dhacdooyin waaweyn oo aad u murugo badan. Waxsii sheegiddu si dhakhso leh bay u rumoobaysaa. Rabbigu albaabka ayuu taagan yahay. Waxaa dhowaan inoo furmi doona xilli ay daniisu aad u culus tahay oo khuseeya dhammaan kuwa nool. Murannadii hore dib baa loo soo noolayn doonaa; muranno cusubna way soo bixi doonaan. Muuqaallada lagu jilayo dunideenna weli xataa laguma riyoon. Shaydaanku wuxuu ku hawlan yahay isagoo adeegsanaya wakiillo bini’aadan ah. Kuwii ku dadaalaya inay beddelaan Dastuurka oo helaan sharci lagu khasbayo dhawrista Axadda si yar bay u garanayaan waxa ka dhalan doona. Qalalaase ayaa hadda ina soo food saaran.”

“Laakiinse addoommada Ilaah ma aha inay naftooda ku kalsoonaadaan xaaladdan weyn ee degdegga ah. Riyadii la siiyey Ishacyaah, Yexesqeel, iyo Yooxanaa gudaheeda waxaynu ku aragnaa sida samadu ugu dhowdahay dhacdooyinka ka dhacaya dhulka iyo sida weyn ee daryeelka Ilaah ugu hayo kuwa isaga daacadda u ah. Dunidu ma aha mid aan taliye lahayn. Qorshaha dhacdooyinka imanaya wuxuu ku jiraa gacanta Rabbiga. Weynaanta samadu waxay masiirka quruumaha, iyo weliba arrimaha kiniisaddiisa, ku haysaa daryeelkiisa qudhiisa.”

Testimonies, volume 5, 752, 753.